

КРИПТОВАЛЮТИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

CRYPTOCURRENCIES: STATE AND PERSPECTIVES FOR FURTHER DEVELOPMENT

Кичко А.М., студентка III курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Скляр М.О., студентка III курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Скринник А.В., студентка III курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Статтю присвячено дослідженню категорії «криптовалюти» та стану її розвитку як в Україні, так і в інших країнах світу. У зв'язку із розвитком технологій криптовалютний ринок України розвивається достатньо швидко, проте існує проблема державного регулювання, що створює значні ризики для проведення криптовалютних операцій.

У роботі досліджено безпосередньо сутність згаданого поняття, а також визначено та проаналізовано основні переваги та недоліки такого фінансового інструменту. Зазначено, що криптовалюта характеризується анонімністю, децентралізацією та надійністю, які є її визначальними рисами. Автори приділяють увагу проведенню розмежування між поняттями «криптовалюта» та «гроші». Встановлено, що криптовалюти не виконують загальноприйнятих функцій грошей, а отже, не можна ототожнювати зазначені поняття.

Також авторами проведено аналіз деяких положень нормативно-правового акта, яким планується здійснення регламентування криптовалютного ринку. Визначено наявні суперечності та неточності, що можуть викликати складнощі у використанні такої нормативно-правової бази. Зокрема, проаналізовано ставлення урядів різних країн до функціонування криптовалют.

Зроблено висновок, що криптовалюти та їх функціонування в Україні – «крок вперед» для розбудови цифрової економіки, проте нині гостро стоїть проблема державного регулювання, оскільки зазначений фінансовий інструмент зараз використовується поза межами правового поля. Запропоновано деталізувати Закон України «Про віртуальні активи» щодо функціонування криптовалютного ринку шляхом прийняття відповідних підзаконних актів. Автори вважають за доцільне точно визначити статус віртуальних активів. Такі дії сприяли би розвитку криптовалют в Україні.

Ключові слова: криптовалюти, гроші, віртуальні активи, bitcoin, криптовалютний ринок.

This article is devoted to the study of the category of "cryptocurrency" and the state of its development both in Ukraine and in other countries. Due to the progressive development of technology, the cryptocurrency market of Ukraine is developing quite rapidly, but there is a problem of government regulation, which creates significant risks for cryptocurrency transactions.

This article contains explores the essence of this concept, as well as, it is identified and analyzed the main advantages and disadvantages of such a financial instrument. It is noted that cryptocurrency is characterized by anonymity, decentralization and reliability, which are its defining features. The authors give attention to the distinction between the concepts of "cryptocurrency" and "money". It is established that cryptocurrency does not perform the generally accepted functions of money, and therefore, it is impossible to identify these concepts.

Also, the authors analyze some provisions of the legal act, which is planned to regulate the cryptocurrency market. There are existing contradictions and inaccuracies that may cause difficulties in using such a legal framework in practice. In particular, the attitude of governments of different countries to the functioning of cryptocurrency is analyzed.

The authors conclude that cryptocurrency and its functioning in Ukraine is a "step forward" for the development of the digital economy, but currently the problem of state regulation is acute, as this financial instrument is now used outside the legal field. It is proposed to detail the Law of Ukraine "On Virtual Assets" on the functioning of the cryptocurrency market by adopting relevant bylaws. In particular, the authors consider it appropriate to establish a well-defined status of virtual assets. Such actions would lead to the emergence of many prospects for the development of cryptocurrency in Ukraine as a whole.

Key words: cryptocurrency, money, virtual assets, bitcoin, cryptocurrency market.

Вступ. Глобалізація – «трендовий» процес розвитку людства, в основі якого лежить матриця інформаційної епохи. Нині будь-яка сфера суспільного життя характеризується стрімким прогресом в аспекті розвитку глобалізації та поширення комп'ютерних технологій. Не стала винятком і фінансова система, саме тому зараз активно зростає інтерес осіб до відносно нових фінансових інструментів, зокрема до віртуальних валют. Це зумовлено тим, що у сучасних умовах досить активно змінюються грошові ринки, та й загалом фінансова система достатньо нестабільна.

Сьогодні значно поширилася «криптовалюта» та її грошова одиниця – bitcoin. Спочатку такий вид цифрових валют не був дуже популярним, але за декілька років свого розвитку криптовалюта перетворилася на масштабну систему, яку активно використовують у багатьох країнах світу. Оскільки популярність цифрових валют посилюється, то постає питання фінансово-правового регулювання такого виду засобів.

Незважаючи на високий відсоток зацікавленості у такому цифровому активі, сьогодні питання використання криптовалют в Україні нічим не забезпечується. Оскільки Україна не має нормативно-правового акта, який би закріпив на законодавчому рівні цифрові активи як засіб платежу, розрахунку та інших валютних операцій, то актуальним залишається дослідження такого фінансового інструменту й особливостей його впровадження у ринок електронних грошей.

Аналіз останніх досліджень. Хоча криптовалюти є досить поширеними у сучасному світі, все ж таки питання їх використання майже не регламентовано на нормативно-правовому рівні. Саме тому чимало таких вітчизняних вчених, як В.Г. Сословський, І.О. Косовський, О. Шевченко-Наумова, Ю. Солодковський, І. Лубенець та ін. займалися дослідженням такого фінансового інструмента, як криптовалюта. Слід зазначити, що вивчення цього питання не обійшли стороною і зарубіжні науковці. Зокрема, до них можна віднести таких, як М. Абрамович,

М. Рауч, А. Герваїс, П. Вінья. Сьогодні аспекти розвитку криптовалют і цифрових активів загалом бурхливо обговорюються на різних інтернет-форумах і спільнотах, проте все ж таки зазначене питання висвітлено не у повному обсязі, оскільки ведуться спори щодо сутності, функцій і перспектив розвитку цифрових активів і їхнього впливу на фінансову систему, що й зумовлює актуальність його подальшого дослідження.

Постановка завдання. З огляду на зазначене вище ця стаття присвячена висвітленню самого поняття «криптовалюта», вивченню переваг і недоліків використання такого виду засобу платежів на нинішньому етапі розвитку фінансового права, а також з'ясуванню основних проблем державного регулювання криптовалют в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтенсивний розвиток інформаційних технологій сьогодні свідчить про появу нової епохи розвитку людства, заснованої на принципово новій інформаційно-технологічній платформі. Зараз можна із впевненістю сказати, що гроші почали втрачати свою об'єктно-сенсорну форму. Люди частіше почали користуватися електронними гаманцями, проводити електронні розрахункові операції, а це створює підґрунтя для розвитку цифрових активів. Одним із таких новітніх видів грошей і стала криптовалюта.

Слід почати з того, що перші згадки про криптовалюту як нову альтернативну систему розрахунків належать японцеві Вей Дай і датуються 1998 р. 31 жовтня 2008 р. кілька сотень ентузіастів і фахівців із криптографії, включених до закритого списку e-mail розсилки (The Cryptography Mailing list), отримали лист, підписаний Сатоші Накамото. Він повідомив, що працює над створенням нової електронної системи грошових розрахунків, у якій операції проводяться безпосередньо між учасниками без залучення третьої довіреної сторони. У цьому ж листі він описав схеми та формули цієї системи [2]. Так і виникла технологія нової грошової системи, котра отримала назву Bitcoin.

Нині існує дуже велика кількість криптовалют. Ринок криптовалют успішно функціонує і дає можливість проаналізувати динаміку вартості, попиту та пропозиції близько 90–100 різних криптовалют. Серед найбільш популярних криптовалют – Bitcoin, Ethereum, Ethereum Classic, Dash, Ripple, Monero, Litecoin, NEM, Augur, MaidSafeCoin та ін. [3].

Узагалі науковці не дійшли єдиної думки щодо визначення терміна «криптовалюта». Багато науковців ствер-

джують, що криптовалюта є інноваційним способом платежів і новітнім видом грошей, проте є й такі, які запевняють, що вона не належить до форми електронних грошей, а є цифровим активом. Найпоширеніші тлумачення цього терміна подані у табл. 1.

Чому ж деякі вчені не вважають криптовалюту грошима? По-перше, потрібно провести паралелі між цими поняттями. Гроші – платіжний засіб, специфічний, універсальний товар, що виражає вартість інших товарів, на які він обмінюється, та є їх загальним еквівалентом [15]. Аби вважати криптовалюту грошима, потрібно, щоб вона виконувала ті функції, які їм належать: міри вартості, засобу платежу, засобу накопичення та світових грошей.

По-перше, криптовалюту не можна вважати мірою вартості, оскільки її ціна постійно змінюється, що робить її непридатною для цього. Крім того, вона сама не має вартості: ні внутрішньої – як металеві гроші, ні представницької, зумовленої сумарною вартістю товарів, які є в обігу. По-друге, криптовалюта як засіб обігу обслуговується біржами й обмінними пунктами. Сьогодні багато країн визнає криптовалюту як засіб обміну, але ця її функція має негативну економічну сторону. По-третє, поодинокі випадки використання криптовалюти як засобу платежу існують, але вони не набувають значного поширення, оскільки цей засіб відіграє лише роль чека або векселя, за яким можна одержати реальні гроші. По-четверте, накопичення вартості стає грошовою функцією тільки тому, що вони слугують приводними та відвідними каналами грошового обігу, тобто регуляторами кількості грошей в обігу, сам біткоїн не перебуває в обігу, а отже, не виконує функції накопичення. По-п'яте, через те, що криптовалюта не має власного емітенту та внутрішньої вартості, вона виконує роль посередника у міжнародних розрахунках [16]. Отже, проаналізувавши функції грошей, ми можемо зробити висновок, що криптовалюта не виконує цих функцій, а тому вважати її грошима не можна.

Крім того, відмінність цифрової валюти від грошей полягає й у тому, що за її створення не відповідає ніякий спеціалізований орган, котрий регулює емісію. Вона дозволяє обходитися без посередників, оскільки надходить від користувача до користувача. Тому обіг таких валют важко відстежувати та контролювати.

Нині криптовалюти стають дедалі популярнішими, можливості їх використання постійно розширюються, тому варто зазначити переваги та недоліки їх використання.

Таблиця 1

Визначення поняття «криптовалюта»

Джерело	Поняття
Е. Молчанова, Ю. Солодковський [4]	Криптовалюта – це фідучіарна цифрова валюта, валютний курс якої встановлюється на підставі режиму вільного плавання як результат попиту і пропозиції на валютному ринку з повною відсутністю контролю з боку Центробанків.
І. Любинець [5]	Криптовалюта – вид цифрової валюти, заснований на складних обчисленнях деякої функції, яку легко перевірити зворотними математичними діями, в основі емісії котрої є принцип доказу виконання роботи «Proof-of-work».
Офіційний сайт Bitcoin [6]	Криптовалюта – цифрова валюта, яка використовує криптографію для забезпечення безпеки та перевірки транзакцій у своїй мережі.
Т. Ковальчук, К. Паливода [7]	Криптовалюта – це віртуальне джерело фіктивного капіталу.
А. Нефьодов [9]	Криптовалюта не є формою електронних грошей.
CryptoCoins News [3]	Криптовалюта – засіб обміну, як і звичайні валюти, але призначена для обміну цифровою інформацією, що стало можливим завдяки певним принципам криптографії (використовується для забезпечення операцій і контролю створення нових монет).
Л. Соколенко, Т. Остапенко, О. Кубетська, О. Портна [13]	Криптовалюта не є формою електронних грошей, проте певні особливості обліку валютних операцій також характерні для обліку операцій із криптовалютою. У разі використання цифрової валюти як платіжного засобу криптовалюта є частиною грошових статей.

Джерело: узагальнено авторами.

Щодо переваг, то слід виокремити:

1) Анонімність. Власники рахунку застраховані від розкриття своєї конфіденційної інформації, тому ніхто не може дізнатися ім'я особи-власника біткоїну, відомий тільки номер рахунку.

2) Децентралізація. Тобто криптовалюта не має законом визначеного емісійного центру, а тому курс встановлюється відповідно до умов і факторів впливу на нього з боку ринку власне цієї валюти. Відсутній посередник у вигляді банку чи інших фінансових структур, а передача коштів здійснюється від адресанта до адресата, що впливає на економію часу та відсутність комісій.

3) Відсутність ризику інфляції, оскільки наявна неможливість необґрунтованого зростання грошової маси через встановлення фіксованої величини біткоїну алгоритмічним способом.

4) Надійність. Провести хакерську атаку, спробувати зламати систему, підробити чи здійснити інші маніпуляції із цією валютою неможливо.

5) Відкритий код алгоритму, а отже, кожний має можливість добувати криптовалюту.

Крім зазначених переваг, можна виокремити і такі недоліки:

1) Залежність криптовалют від попиту, який у будь-який момент може змінитися у негативну сторону.

2) Якщо особа втрачає пароль від свого електронного гаманця, то вона втрачає всі свої кошти на ньому.

3) Правова неврегульованість, криптовалюти не підпадають під законодавчі визначення та правила використання жодною з чинних національних і світових платіжних систем.

4) Державні установи можуть негативно впливати на обіг і розповсюдження та можуть забороняти їх.

Аналізуючи переваги та недоліки, можна зазначити, що дійсно криптовалюти мають майбутнє. Саме тому є необхідність регламентування їх використання на законодавчому рівні. Спочатку розглянемо, як зазначене питання зараз регулюється в інших країнах світу (див табл. 2).

Що ж стосується України, то, хоч криптовалюти і широко використовуються громадянами, але нормативно-правового регламентування вони поки що не мають, проте законодавець прагне здійснювати контроль за всіма доходами громадян. Тому у Верховній Раді України було зареєстровано декілька законопроектів щодо обігу такого

фінансового інструмента, як криптовалюта. Зокрема, це проект Закону «Про обіг криптовалюти в Україні» № 7183 та проект Закону «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» № 7183-1, аде вони так і не вступили в дію та не були застосовані на практиці, адже мали численні недоліки [18, с. 272].

8 вересня 2021 р. був прийнятий у другому читанні Верховною Радою України Закон України «Про віртуальні активи», зараз він очікує на розгляд із вето Президента [11].

У разі, якщо зазначений документ вступить у дію, ми нарешті зможемо говорити про легалізацію віртуальних валют (зокрема криптовалют) у нашій державі. Аналітики здебільшого зауважують, що текст закону є досить вичерпним і якісним, але, на нашу думку, є деякі положення, які сприятимуть виникненню певних проблем державного регулювання криптовалюти.

Наприклад, прийнятий Закон України «Про віртуальні активи» містить визначення віртуального активу як нематеріального блага [11], але тоді можемо говорити про те, що криптовалюти не є віртуальним активом. Крім того, у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» міститься зовсім інше визначення віртуального активу: цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі, передавати та використовувати для платіжних/інвестиційних цілей [12]. Таким чином, неможливо все ж таки встановити яке із визначень є більш правильним, що викликає тиме суперечності як в законодавстві, так і на практиці його застосування.

Відповідно до Закону України «Про віртуальні активи» регулювання ринку валютних активів має здійснюватися державними органами залежно від виду таких активів, а також має бути створений новий центральний орган виконавчої влади, проте Президент України доречно вказує на те, що створення такого органу потребуватиме значних видатків із бюджету, а тому буде доцільним віднести регулювання обігу віртуальних активів до повноважень Національної комісії з цінних паперів та фондових ринків [8].

Слід зазначити, що досить розмитим залишається питання і щодо того, яким чином Національна комісія з цінних паперів та фондових ринків буде здійснювати контроль за дотриманням законодавства. Хоча, наприклад,

Таблиця 2

Криптовалюта в окремих державах

Японія	– криптовалюти є складовою частиною державної стратегії розвитку цифрових фінансів і побудови «безготівкового суспільства»; – зареєстровані криптовалютні компанії сплачують податок на споживання від продажу криптовалют.
Швейцарія	– правила ведення бізнесу для місцевої криптоіндустрії встановлює державний регулятор – Служба з нагляду за фінансовими ринками (FINMA); – законодавство розглядає криптовалюти як активи, операції з якими обкладаються податком на майно; – власники цифрових активів повинні здавати щорічні декларації.
Велика Британія	– криптовалюти не є легальним засобом платежу у країні. Водночас криптовалютні біржі та криптообмінники повинні отримати державну реєстрацію в Управлінні з фінансового регулювання і нагляду (FCA).
Білорусь	– у країні можна легально вести криптовалютний бізнес, реєструвати біржі й обмінники, проводити ICO і займатися майнінгом криптовалют; – сприяє розвитку нових технологій і навіть встановив нульовий податковий режим для операцій із криптовалютою.
Китай	– є правове визначення біткоїна як віртуального товару – будь-які операції із криптовалютою на території КНР незаконні; – влада просуває програму, що дозволяє доносити на тих, хто пов'язаний із криптовалютним трейдингом і так званими схемами Pump & Dump, які провокують зростання або падіння ціни з метою отримання прибутку.
Сполучені Штати Америки [14]	– державна комісія з цінних паперів і бірж (SEC) регулює віртуальний актив як цінні папери. – якщо віртуальний актив має ознаки платіжного засобу, то регулюється Службою внутрішніх доходів (IRS)

щодо Національного банку України визначено, що він буде уповноважений на проведення певних інспекційних перевірок.

Аналітичний центр «Інститут законодавчих ідей» за проведенням експертизи проекту нормативно-правового акта зауважує таке: основні аспекти, які планується врегулювати законопроектом, ніяк на рівні Закону не визнаються та не врегулюються, що може мати негативні наслідки невиправданого встановлення чи надмірного розширення дискреційних повноважень [1].

Це зумовлюється тим, що складанням тексту законопроекту займаються не спеціалісти з IT-сфери, які спеціалізуються на роботі із цифровими активами та можуть сприяти створенню деталізованої нормативно-правової бази стосовно проведення криптовалютних операцій [18, с. 273], проте все ж таки ринок криптовалют в Україні перебуває зараз на етапі зростання. Вважаємо, що головною проблемою, яка перешкоджає розвитку такого фінансового інструменту, є саме відсутність належного державного регулювання. За її вирішення криптовалюти стануть потужним інструментом із довгостроковими перспективами.

Висновки із проведеного дослідження. Внаслідок нестійкості фінансової системи значно поширилися цифрові активи, засновані на новітніх технологіях, що зумовлені процесом глобалізації та комп'ютеризації. Зокрема, йдеться про криптовалюту та її найпопулярніший вид – bitcoin.

Сьогодні цей фінансовий інструмент дійсно має всі підстави для того, аби бути включеним до ринку електронних грошей. Це зумовлюється його зручністю, захищеністю та стабільністю. Слід зазначити, що чимало країн вже закріпили статус криптовалют на законодавчому рівні, легалізувавши використання цього інструменту, проте Україна нині перебуває лише на стадії ухвалення відповідного закону.

На нашу думку, з огляду на зазначені переваги криптовалют є нагальна потреба у законодавчому регламентуванні та доопрацюванні деяких положень Закону України «Про віртуальні активи», прийнятого 8 вересня 2021 р. Верховною Радою України.

Зокрема, вважаємо за доцільне деталізувати Закон України «Про віртуальні активи» у частині функціонування криптовалютного ринку. Крім того, варто було б однозначно визначити статус віртуальних активів і криптовалют, оскільки сьогодні закон досить розмито закріплює відповідний статус.

Крім того, було би доцільно залучити до створення відповідного законопроекту досвідчених юристів і фахівців IT-сфери, що дало би змогу уникнути прогалин у законодавстві щодо регламентування сутності криптовалют та порядку її використання.

Саме це стане «кроком вперед» і дозволить Україні вийти на новий рівень відносин у фінансовій сфері та цифровій економіці загалом, сприяючи подальшому розвитку криптовалют.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітичний центр «Інститут законодавчих ідей». URL: <https://izi.institute> (дата звернення 18.11.2021).
2. Базанов С. Genesis: Как появился биткоин. Краткая история зарождения первой массовой криптовалюты. URL: <https://bit.ly/2A3A5Pp> (дата звернення 18.11.2021).
3. Graydon C. What is cryptocurrency? URL: <https://www.ccn.com/crypto/> (дата звернення 18.11.2021).
4. Молчанова Е., Солодковський Ю. Глобальна сервісна природа сучасних криптовалют. *Міжнародна економічна політика*. 2014. № 1 (20). С. 60–79.
5. Лубенец І. Обзор цифровых криптовалют. *Простоблог*. 2014. URL: http://www.prostoblog.com.ua/lichnye/byudzhet/obzor_tsifrovyh_kriptovalyut (дата звернення 18.11.2021).
6. Офіційний сайт Bitcoin. URL: <https://www.bitcoin.com/info/bitcoinglossary> (дата звернення 18.11.2021).
7. Ковальчук Т., Паливода К. Цифрова валюта як віртуальне джерело фіктивного капіталу. *Банкієвська справа*. № 1–2. 2014. С. 3–11.
8. Не все одразу: чому Президент ветовав закон про віртуальні активи? URL: <https://mind.ua/openmind/20232309-ne-vse-odrazu-chomu-prezident-vetuvav-zakon-pro-virtualni-aktivi> (дата звернення 18.11.2021).
9. Нефьодов А. Интернет-валюта, або що таке електронні гроші в Інтернеті. *Бухгалтерія*: збірник систематизованого законодавства. 2004. № 5. С. 193–197.
10. Новий закон про віртуальні активи – нові можливості для бізнесу. URL: <https://ain.ua/2021/09/13/novij-zakon-pro-virtualni-aktivi-novi-mozhливosti-dlya-biznesu-kolonka-yurista/> (дата звернення 18.11.2021).
11. Проект Закону про віртуальні активи. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110 (дата звернення 18.11.2021).
12. «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»: Закон України від 06 грудня 2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/ed20191206#Text> (дата звернення 18.11.2021).
13. Sokolenko L., Ostapenko T., Kubetska O., Portna O. Cryptocurrency: economic essence and features of accounting. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*. 2019. № 23 Issue 2. P. 1–6.
14. Дем'янюк М.М. Як у світі регулюють криптовалюту і коли цього очікувати в Україні. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/12/1/668690/> (дата звернення 18.11.2021).
15. Дмитрієнко М.Ф. ПРОШІ. Енциклопедія історії України. Т. 2 / редкол.: В.А. Смолій та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с.
16. CryptoCurrency Market Capitalizations. URL: <http://coinmarketcap.com> (дата звернення 18.11.2021).
17. Куцевол М.А. Поняття та економічна природа криптовалют. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/16391/1/79-85.pdf> (дата звернення 18.11.2021).
18. Шаренко М.С. Правове регулювання криптовалют в Україні. *Вороновські читання (Співвідношення матеріально-го та процесуального в регулюванні фінансових відносин)*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 4–5 жовтня 2017 р. / редкол.: А.П. Гетьман, М.П. Кучерявенко, Т.А. Латковська та ін. Харків: Асоціація фінансового права України, 2017. С. 269–274. URL: <http://afl.org.ua/2017/10/27/voronovski-chitannya-2017-zbirnik-tez/> (дата звернення 18.11.2021).